

MEMORABILIA

ECCLESIARVM EVANGELICARVM

EARVMQVE INPRIMIS CLERI

IN

PRAEFECTVRA POPPENBVRGENSI;

INDE SA REFORMATIONIS ECCLESIASTICAE

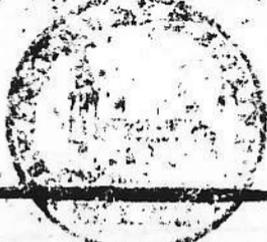
TEMPORIBVS AD NOSTRAM VSQVE AETATEM

COLLECTA

CAR. FRIED. AUG. GUIL. BUSSE,

PASTORE PRIMARIO ECCLESIARVM ELZENSIS ET MCHLENSIS

IN PROVINCIA HESSENSI.

GIANOVERAE

APUD R. SCHLÖSSERIANUS

1822.

I. Parochia Elzensis.

A. *De parochia ipsa.*

Adnumerantur, ut supra jam commemoravimus, huic parochiae, ubi Pastor et Diaconus munere funguntur:

- 1) *Elze*, ut mater — oppidum, domos 190 et incolarum 1600 continens, in valle amoenissima, juxta Salae fluviusculi ripam, ad duas vias publicas situm, quarum altera praeter portam septentrionalem Hildesiam, altera vero medium per locum transcurrens Hanoveram ducit; jam saec. 8. p. Chr. n. cognitum, villa quondam aulica Caroli M., qui hoc loco sedem episcopalem fundavit, primumque templum Christianum extrui jussit (785), quod fere per decem stetit usque saecula, donec scelestam manu incendiarii cum turri est combustum (d. 6. Mart. 1743).

Deinde nova iterum aedes turrisque in ipso combustarum loco conditae, quae anno 1748 solemniter inaugurabantur, et, hisce diebus refectae ac decoratae, nostra adhuc exstant memoria — Oppidani, si centum circiter ritui Romano deditos excipias, cuncti religionem Lutheranam profitentur.

2) *Mehle* ut filia — pagus haud procul a matre in via publica Hildesiam ferente situs, domus 97 comprehendens, incolarumque fere 600, quorum tertia pars cultum partim catholicum, partim judaicum exercent, reliqui vero confessioni Augustanae sunt addicti. Sacellum hujus loci, Sto *Urbano* sacrum, 1774 denuo aedificatum. *Mehlenses*, ut fert consuetudo, alternis dominicis sacris et in matre, ubi Primarius Elzensis ea concelebrat, et in loco ipso, ubi Diaconum concionari oportet, intersunt. Attamen *encaenia* annua templi (*Körfeier*, *Kirchweihfest*) in filia solus Primarius curat.

(a.) De Primariatu Elzensi.

Pastoris primarii *domicilium* commodum, bene institutum, anno 1774 denuo extructum, olim coemeterio, nunc viae publicae adiacens. — *Re-*

ditus ejus in primis constant: hortis 6, agri omnibus oneribus publicis obnoxii 26, pratorum 21, et ligno consitis 18 jugeris (*Calenberger Morgen*), jugerum 120 fragmento decumano (*Zehnten*) frumenti stipendiarii (*Zinskorn*) medimnis (recentioris mensurae, *Malter*) 27, secalis scil. 11, hordei $7\frac{1}{2}$, et avenae $8\frac{1}{2}$, pullis stipendiariis (*Zinshühner*) 18, pecuniae praesentis circiter 10, et fortuitae (*Accidenzien*) 200 imperialibus. — Ex his redditibus post Primarii obitum ejus *viduae* frui licet: horto, jugeris agri 8, pratorum 3, praetereaque domicilium eidem debetur, et ligni ustorii (*Brennholz*) vehes 4, de publico. — Patronus et collator hujus Pastoratus ad saecularisationis usque tempus ipse fuit Archidiaconus Elzensis, nunc rex est Hanoverae.

Catalogus integer Pastorum primariorum Elzensium et Mehliensium, inde a reformationis tempore ad nostram usque memoriam:

1. *Henningus Köler*, primus Pastorum evangelicorum Elzensium, initio, sacerdotum catholicorum ultimus quum a munere se recepisset, solus per annos 22 officio pastoralis praefuit. Peste vero subito exorta, negotiis-

que nimis accumulatis, *Bernardum* filium collegam, sub *Sacellani* nomine, sibi cooptavit (1566), cui reddituum parochialium partem cedebat, quin et domicilium (idem illud, quod nostro adhuc tempore exstat) sumtibus propriis curabat exstruendum. Obiit sub finem saec. 16, et in aedis choro ante aram sepultus est.

2. *Bernardus Köler*, Henningi filius et successor, quem puerum tradunt didicisse primum *vestificinam*, peracto autem tirocinii tempore, officium hoc reliquisse, studiisque dedisse operam. In his quoque tantos fecerat progressus, ut posthac et *Sacellani* et *Pastoris* munere rite fungeretur. Denatus est cca 1600, et juxta patris sepulchrum in aede humatus.

3. *Hermannus Heidmann*, primum *Sacellanus* et antecessoris collega, deinde ejus successor in *Primariatu*; defunctus cca 1610. *)

4. *M. Julius Sattler*, *Heidmanni* successor, hinc brevi post *Gandershemium* secessit *Superintendens*. **)

*) Filius ejus, *Wulbrandus Heidmann*, deinceps *Syndicus* et *Consul* *Elzensis* electus.

**) Nil novi subter solem! Jam istis temporibus *Sattlerus* hic ejusque collega graviter cum *Consistorio* de *Magistratu* loci con-

5. *M. Joannes Wiering*, natus *Hannoverae*. Hic quoque *Gronoviam* *Superintendens* abiit in locum *M. Viti Joannis* 1628. Postea vero, irruptione a copiis *Austriacis* in *praefecturam Gronoviensem* subito facta (1641), fuga salutem petiit, et in patria *exsul* mortuus est, d. 10. Oct. 1641.

6. *Casparus Bauermeister*, *Pastoris Lafferdae* minoris filius, prius *Super.* et *Past. Pein.* Inde a *Catholicis* pulsus, quum huc advenisset, *Pastoratum* vacantem confestim obtinuit, et cum coetualium approbatione aliquamdiu administravit, sed hic paulo post iterum fugatus est ab officio. Revocatus tandem in patriam, pristinum recepit officium, in quo decessit 1660. *)

questi sunt, quod *sacra omnino negligat, nec verbum divinum, nec pastores minime curet*. Querelae exitum nescimus. Solas scripta *Magistratus* defensio exstat adhuc, ex qua plura huic libello depromsimus inserenda.

*) Familia hujus *Bauermeisteri* per plures produxit viros doctos, praesertim *Theologos*. Sic ejus pater (ut alios omittam) fuit *Pastor Microlaffurdensis*, filius et nepos successores in officio *Peinensi*, pronepos autem *Pastoratum Heiersensem* nactus est.

(Circa hoc tempus *sacra papalia* et hoc loco restituta, atque per triennium fere (1630-1633) a sacerdote catholico missae sunt celebratae.)

7. *Simon Tuckermann*, Brunsvicensis, prius Pastor Gottslagerensis in suburbio Guelpherbytano, huc promotus 1634. Multa ille per tulit periculosis istis belli tricennalis temporibus, exercituque Austriaco huic oppido appropinquante, in exilium profectus est, sed mox rediit. Post haec animi imbecillitate et melancholia adflictus, officio haud quibat satisfacere. Substituatur igitur ei *Joannes Drösemeyer* *) mense Decbr. 1644; quo vero ante Seniore d. 24. Decbr. 1660 defuncto, *Tuckermannus*, quum interea convaluisset, munus denuo incepit, et, quamvis sedens in suggestu et ad altare, continuavit usque ad mortem (1662).

8. *M. Joannes Ernestus Lohmeyer*, Hausbergensis, inauguratus Dom. 4. p. Trin. 1663, quem oppidani initio quidem receperunt in viti, ad postremum tamen magni aestimarunt. Denatus est 1680.

*) Vidua ejus, *Clara* e familia *Tollmanniana*, post mariti obitum, *D. Brandano Daetrio*, Abbati Riddagshusano et Praesidi Consist. Guelpherb. iterum nupsit.

9. *Philippus Petrus Sander*, Pastoris Bornumensis filius, primum Conr. Bockenemensis, tum Diac. Elzens. 1655, denique Pastor prim. 1681, denatus 1690.

10. *Philippus Joachimus Sander*, Petri filius, nat. Jan. 1661, Past. prim. Febr. 1691, apoplexia abreptus die 21. Oct. 1725.

11. *Henningus Henricus Wöltgen*, Hildesiae natus 1696, Primariatum Elzens. auspicatus Fer. 3 Pasch. 1726. Hujus tempore horribile illud accidit incendium (d. 6. Mart. 1743), quo non solum pleraque oppidi aedificia cum templo et turri, sed Primarii etiam domicilium, librorum ejus et supellectilis maxima pars cum omnibus fere actis ecclesiasticis igne sunt consumta. Postremo quum senesceret, filium, quem habebat unicum, *Samuelem Henricum Wöltgen*, nat. d. 26. Jan. 1730, muneris socium sibi adjunxit, d. 8. Apr. 1753, quem autem praematura mors ante patrem abripuit, d. 19. Jun. 1769. Decem diebus post filio et pater moriendo secutus d. 29. Jun. Ambo junctim in aedis chorō requiescunt.

12. *Joannes Carolus Kaumann*, natus Berolini d. 20. Mart. 1746, Past. prim. Elz. d. 7. Jan. 1770; post annos 32 Adjunctum sibi cooptavit *Augustum Guilielmum Baumeister*,

tibus in exsilium pulsus; nam 1630 - 1633 totum triennium exsul in exteris regionibus versabatur, et 1641 iterum una cum collega capessebat fugam, sed tum illis mox redire licebat. Inferiori adhuc sermone Germanico uti solebat in concionando; bono semper in istius temporis periculis erat animo, militesque atroces, ut silentio sese reciperent, blandis impellebat verbis. Ad postremum quum mortem sibi appropinquare sentiret, Magistratum et coetualibus pro tot tantisque in se meritis publice gratias egit et valedixit. Exstat adhuc in muro templi ejus effigies, lapidi incisa.

6. *Philippus Petrus Sander*, prius Conr. Bock, tum Dom. 2 Adv. 1655 Diac. Elz., ad Primariatum ascendit 1681.
7. *Joannes Tönnies*, Elzensis, natus Jul. 1651, Rect. Elz. 1676, Alfeldensis 1679, Diaconus Elzens, introductus una cum Primario Dom. Jubil. 1681, defunctus d. 30. Oct. 1717.
8. *Wulbrandus Henricus Tönnies*, Joannis filius, natus Jul. 1691, successit Dom. Quas. 1718, denatus d. 29. Sept. 1729.
9. *Joannes Daniel Lohmann*, natus Goslar. d. 24. Jau. 1697, Diac. Elz., Dom. Inv. 1730, hinc Hildesiam ad Sti Lamberti aedem in

neapoli vocatus; Jan. 1747, ibidemque decessit d. 22. Decbr. 1760.

10. *Henricus Mauritius Weipcke*, molitoris filius, natus Hanoverae, Diaconus Elz. electus d. 1. Mart. 1747; item Hildesiam ad St. Pauli Pastor introductus d. 7. Decbr. 1749, indeque ad Sti Martini aedem vocatus et intr. d. 21. Febr. 1759, obiit d. 28. Oct. 1778.
11. *Matthias Ludovicus Maier*, orphanotrophi Hamburg. filius, natus d. 5. Jul. 1725, Diac. Elzens. d. 2. Febr. 1750, apoplexia repente sublatus d. 17. Maii 1779.
12. *Christianus Jacobus Freudenthal*, natus Schwölperi in prov. Lüneb. d. 15. Dec. 1748, Diac. Elzens. inaug. Dom. 2 Adv. 1779; hinc Hildesiam ad St. Georgii aedem vocat. d. 8. Jun. 1788, ubi diem obiit d. 1. Apr. 1809.
13. *Guiliemus Henricus Albertus Fricke*, sutoris filius, natus Hildesiae d. 12. Febr. 1759, Conr. Pein. 1782, Past. Limmerensis prope Alf. 1783, Diac. Elz. d. 7. Decbr. 1788, extinctus febris putrida d. 24. Apr. 1797.
14. *Ernestus Augustus Rojahn*, natus Sievershusae prope Dassel. d. 27. Febr. 1764, Diac. Elzensis d. 29. Oct. 1797. Profecturus aliquando in patriam, praecipitatus est in itinere de vehiculo, et graviter sauciatus Eschershu-

sam auctus, ubi sex diebus post animam efflavit, d. 16. Nov. 1818.

15. *Henricus Christianus Schirmer*, Hakenstadiensis, natus d. 14. Sept. 1794, Past. Diaconus die 19. Decbr. 1819.

B. De scholis Elzensibus.

Circa reformationis ecclesiasticae tempus una tantum in hoc oppido exstitit schola, in qua simul et pueri et puellae ab uno praeceptore erudiebantur, quo munere Aedituus loci est functus. Recensione autem ecclesiarum Calenbergensium Elisabethae ducis jussu habita, visitatores duos hic ludimoderatores, alterum puerorum, alterum puellarum instruendarum, (sub nomine „*Schulgesellen*“) constituerunt (1542). Aucto deinceps nimis copiose puerorum numero, magister eorum de officio perquam negotioso et molesto multa questus, a Magistratu loci petiit, ut sibi muneris socius adgregaretur, partem salarii „*viginti quinque dumtaxat florenis constantis*“ ad hunc remunerandum ultro offerens. Morem ei gessit Magistratus, pro unoque duos puerorum magistros instituit (1581), quod institutum in iterata ecclesiarum visitatione generali (1588) Julii, ducis Guelpherbytani, consilarii ratum fecerunt. Postea vero in

studiorum honorem horum magistrorum primario *Rectoris* titulus attribuebatur: secundarii contra primo *Cantores*, atque ex anno 1680 nuncupabantur *Conrectores*. Eodem fere tempore et puellarum disciplina, Aedituo adempta, *magistrae* in hunc finem separatim constitutae (*Lehrbaase*) concedita est. Hunc quoque morem recentiori aetate iterum sustulerunt Superiores, quibus placuit, ut institutio puellarum de novo *Custodi* mandaretur (1770). Caeterum specialis omnium scholarum Elzensium cura ad solum Primarium pertinet, scholaresque hisce diebus numero sunt ad trecentos, pueri circiter 150, totidemque puellae. Emolumenta illis provinciis annexa, exceptis Custodis reditibus, admodum modica atque exigua. In salarii partem accepit.

Rector: domus scholasticae, vetustissimae, angustissimae, plane ruinosae, 1592 conditae, dimidiam fruendam, hortulum, ligni ustorii vehes 4, frumenti deputati medimna secalis $6\frac{1}{2}$, didactri (*Schulgeld*) circa 50, pecuniae legatae 48, et fortuitae 20 imperiales; et

Conrector: domus scholasticae alteram fruendam dimidiam, hortulum, secalis deputati medimna $4\frac{1}{2}$, ligni ustorii vehes 4, didactri ad 50, pecuniae legatae 38, et fortuitae 20 imperiales.

Inde a fundatione horum officiorum ad nostra usque tempora continua serie fuerunt

I. Rectores Elzenses :

1. *Henricus Cüling*, Rectorum primus 1581, confirmatus 1588, post Sacellanus loci 1624.
2. *Henricus Vornkahl*, Past. Hemmendorf. filius, Rect. 1624, et paulo post Past. Heiersensis 1625.
3. *Conradus Dunker*, Guestphalo-Wummeranus, Rect. 1625, multa turbulentis belli triennalis temporibus perpressus est. Quum enim Catholici superiores tunc evasisent, schola et oppido repente relicto, ipse *militiae nomen dedit*, castraque ducis Brunsvicensis secutus, plures per annos *fecit stipendia*. Pace tandem restituta, relictum munus scholasticum denuo incepit. Diem obiit 1666, postquam biennio ante jam emeritus erat declaratus.
4. *Joannes Koch*, Elzensis, initio, sub Conrectoris titulo, Dunkero adjunctus, pro quo officio domicilium gratuitum, parva pecuniae summa, et mensa ambulatoria concessa ei sunt. Quo victu tenuissimo mox pertaesus, munere deposito, Helmstadium abiit, unde Dun-

- kero defuncto, in ejus locum revocatus, Rectoris officio ad annum 1671 usque functus est.
5. *Othrab (Otto Rabanus) Hennich*, Past. Hannover. filius, Rect. 1671, Past. Wiershusanus prope Mündam 1676.
 6. *Joannes Tönnies*, Elzensis, Rect. loci 1676, Alfeld. 1679. Diac. Elz. 1681.
 7. *Friedericus Joannes Schrader*, Past. Walmod. filius, Rector 1679, post paucos annos patri successit.
 8. *Zacharias Schönstedt*, Gronoviensis, ex Conrectore Rector, decessit 1687.
 9. *Conradus Mentze*, Hannoveranus, eruditus Mathematicus, Rector 1687, obiit 1693.
 10. *Joannes Jacobus Köch*, Hildes. Conr. 1690, Rect. 1693, sed anno elapso ob pravos mores dimissus, Gronoviam abiit, ubi vitam aliquamdiu privatam degit; postremo tamen Rect. ibi constitutus.
 11. *Joannes Theodorus Dallmeyer*, Hildes. Conr. 1693, Rect. 1694, vir eruditissimus, feбри ardente extinctus 1696.
 12. *Wulbrandus Ernestus Tönnies*, Elzensis, Rect. 1696, obiit 1725.
 13. *Joachimus Friedericus Tietz*, natus Brandenburgi 1697, Rect. 1727, denatus 1762.

14. *Ernestus Joannes Friedericus Leschen*, Past. Gelliehausni filius, Rector 1763; hinc pastor Wietzensis prope Nienburg. vocatus 1773, sed multis annis post ab officio dimissus, „cauponiam fecisse“ traditur. —
15. *Christianus Ludovicus Pfannenschmidt*, prius Conr. Alfeld., tum Rector Elz. 1773, postremo Pastor Bessingensis in duc. Guelpherbyt. 1778, obiit 1815.
16. *Ernestus Gottlob Neider*, Saxo, natus 1749, Rector 1778, defunctus d. 27. Apr. 1799.
17. *Henricus Gabriel Rackenius*, Mindensis, natus 1773, Rect. Elzens. d. 28. Oct. 1799, deinde Pastor, Beinumensis in dioec. Liebenhal. 1809.
18. *Georgius Friedericus Antonius Thielemann*, Coppenbruggensis, natus 1787, Rector 1810, hinc abiit Past. Sievershusanus prope Dasseliam 1814. † 19 Jan. 1825
19. *Carolus Friedericus Guilielmus Pracht*, Mühlhusanus, natus d. 27. Febr. 1785, Rect. Elzens. d. 30. Oct. 1815, deinde Pastor, Bledelensis d. 20. Maii 1819.

— Ex hoc tempore Rectoris Elzensis munus vacat. —

II. Praeceptores secundae puerorum classis, primum Cantores, posthac Conrectores nominati:

(Cantores Elzenses:)

1. *Christophorus Bähr*, (alias *Ursinus*) Cantor 1581, tandem Pastor Duingensis.
- 2) *Conradus Trepel*, qui belli tricennalis temporibus, munere scholastico deposito, civis sedem hic figens, „*Notarius publicus Caesareus*“ factus 1630.
3. *Christophorus Röper*, Cantor 1634, idiota illiteratus, ideoque parvi aestimatus, munere hoc brevi post relicto, ludimagister paganus Bisterdorfiensis finivit vitam.
4. *Joannes Wasmann*, Hemmendorfiensis, Röperi successor, obiit 1658.
5. *Joannes Reckler*, Past. Kolenfeld. filius, post sex menses denatus.
6. *Joannes Georgius Reussen*, Elzensis, Cantorum ultimus, obiit 1680.

(Conrectores Elzenses:)

7. *Conradus Melchior Bergmann*, Gronovien-
sis, primus Conrectoris titulo ornatus 1680,
paulo post Cantor Rintelensis.

22. *Joannes Ludovicus Fischer*, Springensis, Conr. 1743, Rect. Gronov. 1748, defunctus 1801.
23. *Augustus Friedericus Hafermaltz*, Conr. 1748; hinc Einbeccam Past. ad aed. cathedr. vocatus 1755.
24. *Joannes Benedictus Greibe*, Hildes. Conrector 1755, sed post triennium certis de causis ab officio dimissus; posthaec Hildesiae orbis praeceptor.
25. *Georgius Michael Gräf*, natus 1714, Conr. 1758, obiit d. 21. Jul. 1786.
26. *Christianus Henricus Krüger*, natus Hildesiae d. 3. Apr. 1759, Conrector d. 9. Nov. 1786, subito defunctus d. 23. Febr. 1821.
27. *Fridericus Antonius Breucker*, illiteratus, natus Dasseliae d. 3. Apr. 1801, Conr. d. 5. Aug. 1822.

B. De Organicis Elzensibus.

Organici munus, prout nunc est, hoc loco demum sub finem saec. 16, organo novo ecclesiastico comparato, est constitutum, sed quum majores, unde talem sustentent, non haberent, organicus initio salario prorsus caruit, praeterquam quod apud oppidanos liberales gratuita fruebatur

mensa. Deinceps in *salarium* partem eidem assignata sunt: imperiales 12 (locarium pro conducendo domicilio), hortus, pratulum, ligni ustorii vehes 4, frumentique stipendiarii medimna 23, secalis: sc. 12½, hordei 4½, et avenae 6.

Nomina Organicorum, quae ad nos pervenerunt, haec sunt:

1. *Joannes Sander*, Organicus Elzensis, vixit 1682.
2. *Sigismundus Dienes*, Sanderi successor, obiit 1716.
3. *Joannes Carolus Nolte*, Springensis, natus 1696, Organ. Elz. 1716, denatus 1758.
4. *Georgius Christianus Nolte*, natus 1741, patri successit 1758, obiit 1762.
5. *Joannes Fridericus Eccardus Nolte*, natus 1747, fratri successit 1763, defunctus d. 6. Nov. 1787.
6. *Davidus Henricus Wiggers*, Past. Hülstedensis filius, natus 1756, Organ. 1787, in Halle-
rae aquis suffocatus, d. 3. Mart. 1806.
7. *Adolphus Ezechiel Krusen*, natus Hamelae d. 17. Nov. 1784, Organ. ex tempore paschali 1806.

D. De Aedituis Elzensibus.

Antiquissimis temporibus Aedituo Elzensi cura simul incumberebat juventutis erudiendae. Numerus vero puerorum ac puellarum quum in dies magis magisque augetur, segregati puerorum praeceptores instituti, puellarum contra instructio tradita magistrae. Ex eo tempore Custodis officium plerumque opificibus concreditum est, veluti *linteronibus*, *sartoribus*, *sutoribusque*, quorum memoria jam pridem abolevit. Recentiori demum aetate (1770) melius visum, ut reddatur Custodi puellarum institutio. — Ejus *domicilium* angustissimum, ruinosum, jam 1592 aedificatum. Pro *salario* eidem sunt attributa: hortus, agri jugera $1\frac{1}{2}$, foeni vehes una, ligni ustorii vehes sex, frugum acervi pro pulsandis campanis (*Glockenstiegen*) 55, praetereaque didactri imperiales circiter 80, pecuniae praesentis 6, et fortuitae 30*).

E. Custodibus Elzensibus hi tantum prae-
venerunt ad nostram memoriam:

1. *Joannes Goltermann*, Custos Elzensis, vixit 1650,

*) Omnium munerum scholasticorum patronus est Magistratus loci, cui a Consistorio duo

2. *Julius Joannes Goltermann*, Joannis filius et successor, obiit 1713.
3. *Joannes Friedericus Nauen*, Custos 1713, denatus 1732.
4. *Adolphus Burchardus Sander*, ut videtur, *Academicus*, electus d. 12. Oct. 1732; hinc abiit *Organicus Rössingensis* 1744.
5. *Julius Sigismundus Falcke*, *Sellemensis*, natus 1712, Custos d. 28. Oct. 1744, et campanarum pulsu solemnia ob pacem factam indicaturus, „*ictus fulmine*“ concidit examinatus d. 30. April. 1763.
6. *Carolus Justus Falcke*, filius, natus 1745, Custos 1763, puellarum praeceptor 1770, defunctus 1772.
7. *Bernardus Justus Rodemann*, *Bekumensis*, natus 1738, Aedituus 1772, denatus d. 6. Sept. 1810.
8. *Christianus Theodoricus Justus Rodemann*, filius, natus 1774, patris *Adjunctus* 1801, suc-

ad eligendum candidati praesentantur; organici contra, ab eodem ex mero arbitrio constituti, haud adiguntur a Consistorio in jusjurandum.

II. Parochia Burgstemmensis.

Burgstemmen pagus — ita nominatus, quod affinis est arci Poppenburgensi, quo melius a vicino alio ejusdem nominis loco possit distingui — viae publicae Hildesiensi cōterminus, in regione amoenissima proxime Leinam fluvium situs, si domicilia habitatoresque ipsius arcis adnumerare velis, domorum 72 atque incolarum 600 fere continet, qui, exceptis familiis 19 catholicae confessioni, et 2 fidei Mosaicae addictis, cuncti Lutheri partes sequuntur, parochiamque Burgstemmensem formant. — *Turris et templum* jam vetustissima aedificia: illa tempore Jacobi Cygnaei pastoris fortassis exstructa; hoc vero annis 1766 et 1767 funditus reffectum ac ampliatur, necnon, interiecto aliquot tempore, novis fenestris ornatum; in Sti Michaelis archangeli honorem olim condi-

tum. — *Pastoris domicilium* parvum quidem, attamen belle atque idonee constitutum, de novo 1790 aedificatum. — Complectuntur *reditus parochiales*: agri jugera immunia 14, hortos 3, foeni vehem, ligni ustorii quantum necesse est, frumenti stipendiarii medimna 45, secalis sc. 17, hordei 14, totidemque avenae, pullos stipendiarios 12, et pecuniae fortuitae imperiales circa 70. Ex anno 1815 auctum est Pastoris salarium e fisco bonorum saecularisatorum quotannis imperialibus 50. *) — Post Pastoris obitum ejus *viduae* adsignata sunt: agri parochialis jugera 2, omniumque fixorum pars duodecima: adest quoque cum hortulo domicilium, sed inhabitabile; quocirca a coetualibus locarium certum praebetur. — *Patronus*, seu collator hujus pastoratus olim Abbas fuit coenobii Sti Michaelis in civitate Hildes. nunc ipse rex est.

*) Visum est Regi nostro *humanissimo*, quum et nostrae provinciae imperium suscepisset, certis pecuniae summis e fisco redituum episcopatus pristini concessis, augere salarium Pastorum et Custodum Hildesiensium, quorum reditus nimis exigui essent ac insufficientes. Utinam munificentia haec vere regia *gratissimo* semper reservetur animo!